

Helga Trefaldighets prästgård

Helga Trefaldighets prästgård

Arkeologisk schaktningsövervakning

L1941:2293
Fjärdingen 24:7
Uppsala kommun
Uppland

Malin Lucas

Upplandsmuseets rapporter 2026:18

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

BEARBETNING AV PLANER: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

OMSLAGSBILD: Helga trefaldighets prästgård och trädgård. Foto mot norr, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

GRANSKNING: Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet

UPPHOVSÄTT: om inget annat anges: Creative Commons licens CC BY. © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

© STIFTELSEN UPPLANDSMUSEET, 2026

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Historik	8
Tidigare undersökningar	11
Syfte, metod och genomförande	11
Undersökningresultat	12
Schakt	13
Fynd	16
Tolkning	18
Administrativa uppgifter	19
Referenser	20
Litteratur	20
Bilagor	21
Bilaga 1. Schaktlista	21
Bilaga 2. Kontextlista	21
Bilaga 3. Fyndlista	22

Sammanfattning

I april 2026 genomförde Upplandsmuseets Avdelning för arkeologi en schaktningsövervakning i Helga trefaldighets kyrkas prästgårds trädgård. Området ligger inom fornlämningen L1941:2293 som utgör stadslagret för Uppsala stad. Orsaken till undersökningen var att Uppsala pastorat avsåg att rusta upp trädgården och därför behövde gräva ett antal schakt för plantering.

Av de 15, mestadels små, schakten som grävdes fanns arkeologiska lämningar i fyra av dem. Den mest intressanta lämningen bestod av en rad stenar väster om prästgården. Stenarna tolkas vara en del av grundmuren till en sedan 1800-talet borttagen bogårdsmur som omgärdat Helga

Trefaldighets kyrkogård. I denna mur har en medeltida förråds- eller tiondebod legat. Byggnaden utgör sedan början av 1900-talet en del av prästgården. Den påträffade murdelen tycks ligga i riktning mot byggnadens södra vägg.

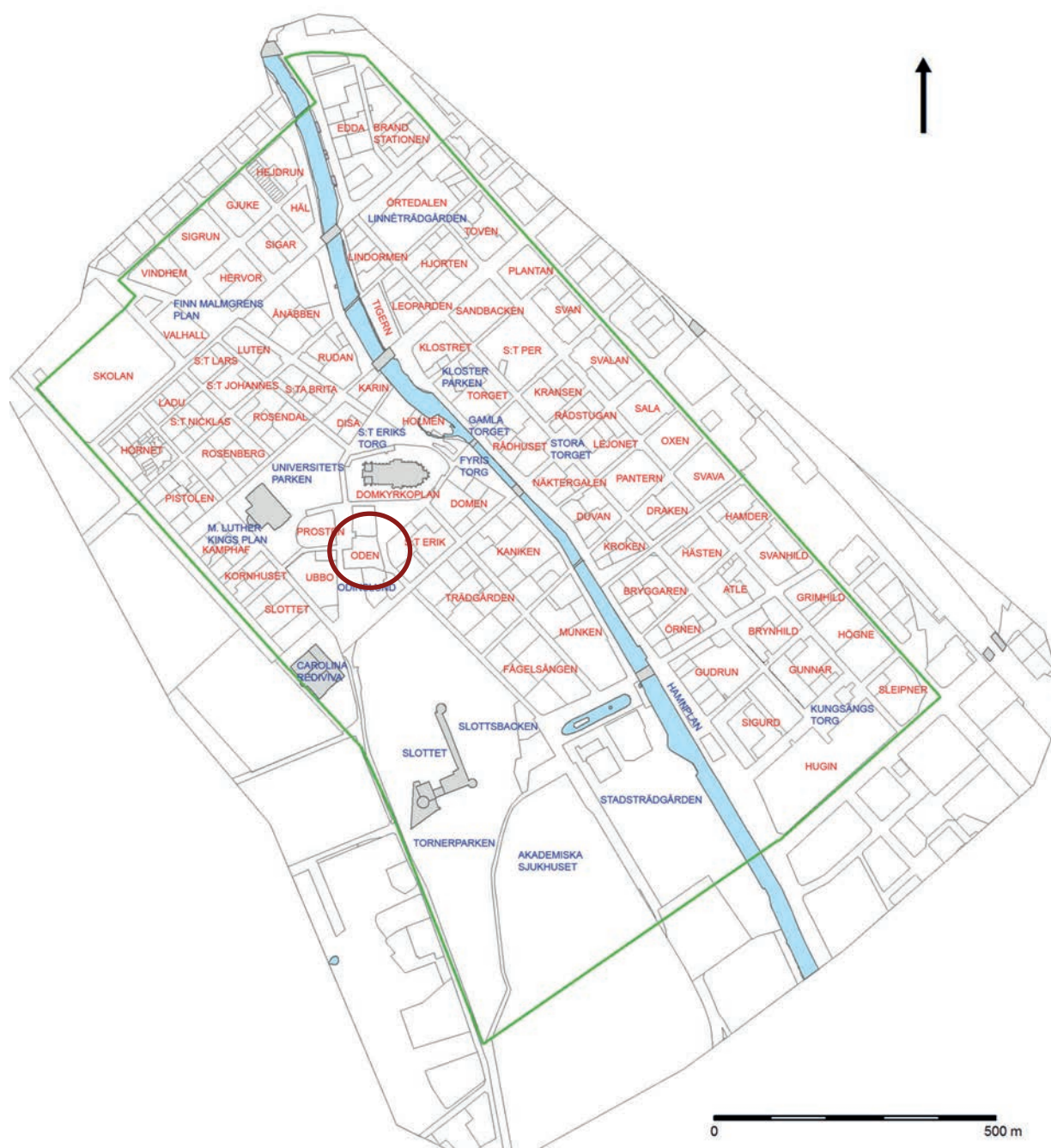
I trädgården påträffades också ett mindre område med raseringslager från 1750–1850. Detta lager genomgrävdes inte eftersom önskat schaktdjup hade nåtts. Många av de mindre schakten grävdes inte till naturlig markyta.

Schaktningsövervakningen har visat att lämningar av såväl kulturlager som bogårdsmuren kvarligger under mark i prästgårdens trädgård.

Inledning

Under april månad 2026 gjorde Upplandsmuseets Avdelning för arkeologi en schaktningsövervakning i trädgården till Helga Trefaldighets kyrkas prästgård, fastighet Fjärdingen 24:7. Övervakningen föranleddes av att Uppsala pastorat avsåg att upprusta grönyttorna runt prästgården, vilket medförde att ett antal gropar behövde grävas. Arbe-

tet skedde för Uppsala pastorat efter beslut från Länsstyrelsen (diarienummer 7204-2025, beslutsdatum 2026-02-09). Upplandsmuseets projektledare var Malin Lucas, som också sammanställt rapporten. Från Upplandsmuseet deltog också Valdemar Brobäck.

Figur 1. Kvarterskarta över centrala Uppsala. Grön linje anger begränsningen för fornlämningen L1941:2293, stadslager för Uppsala stad. Det aktuella området är markerat med en röd cirkel.

Historik

Helga Trefaldighets prästgård uppfördes enligt ritningar från 1906. I den östra delen av tvåvåningsbyggnaden har stora delar av kyrkans förrådsbod/tiondebod i tegel inkorporerats. Förrådsboden (figur 2–5) är medeltida och är möjligen den bod som omnämns år 1448. På 1500-talet har den medeltida byggnaden tidvis varit övergiven och i ruiner. Byggnaden dokumenterades i samband med att prästgården byggdes och kärnan av boden finns fortfarande kvar tämligen intakt i prästgården.

Den medeltida boden har enligt vissa kartor helt anslutit till bogårdsmuren, som tidigare löpt över den nuvarande prästgårdsträdgården, enligt andra legat helt utanför och enligt ytterligare kartor legat helt innanför muren (Carlsson 2010).

Bogårdsmuren har omgivit kyrkan sedan åtminstone 1600-talet och revs i omgångar. Enligt äldre sockenprotokoll beslutades år 1832 att sten från muren i öster skulle få användas för grundläggning av obelisk och att även den västra muren fick försäljas. År 1833 beslöts att den mur som gick från förrådsboden och ut mot Odinslund skulle avyttras. Enligt samma sockenprotokoll fick källarmästare Östmark år 1800 tillstånd att anlägga en iskällare söder om förrådsboden (se figur 2). Källargropen till denna fylldes sedermera igen med lerjord på 1940-talet (Upplandsmuseets topografiska arkiv).

Kyrkogården runt kyrkan slutade användas 1805, då begravningsplatsen omlokaliseras till dess nuvarande plats (Uppsala gamla kyrkogård). Domkyrkan hade då redan flyttat sin begravningsplats ett årtionde tidigare.

Figur 2. Utdrag ur karta från 1876 över prästgårdstometen. Nummer 4 är den medeltida förrådsboden som numera ingår i prästgården och nummer 5 är iskällaren som anlades i början av 1800-talet. De aktuella schakten inlagda. Upplandsmuseets topografiska arkiv.

Figur 3. Foto taget från Slottsbacken med Helaga trefaldighets kyrka till höger i bild. Framför kyrkan kan den medeltida förrådsbyggnaden anas under den röda pilen. Årtal och fotograf okänd. Stiftelsen Upplandsmuseets bildarkiv, FN04770.

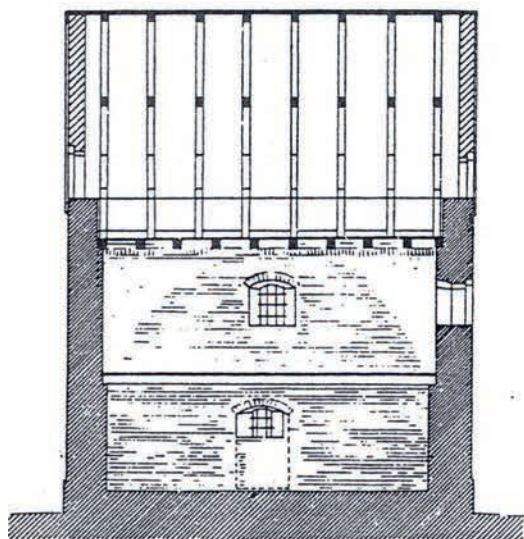
Figur 4. Helga Trefaldighets kyrka med den medeltida förrådsboden till höger i bild. Årtal och fotograf okänd. Stiftelsen Upplandsmuseets bildarkiv, UP6014.

Upsala.

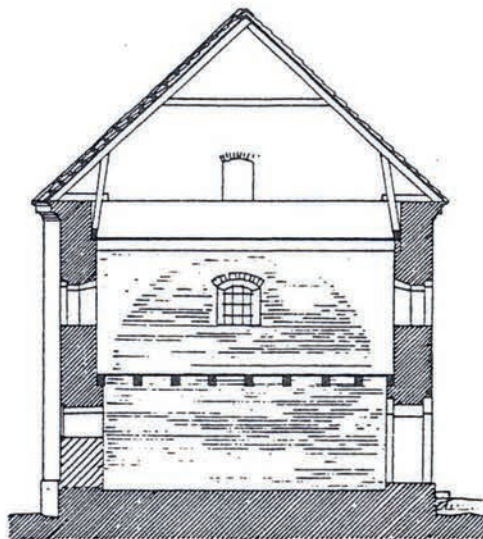
Den gamla boden vid Trefaldighetskyrkan.

Uppmätt i Jan 1907 af Sigurd Curman.

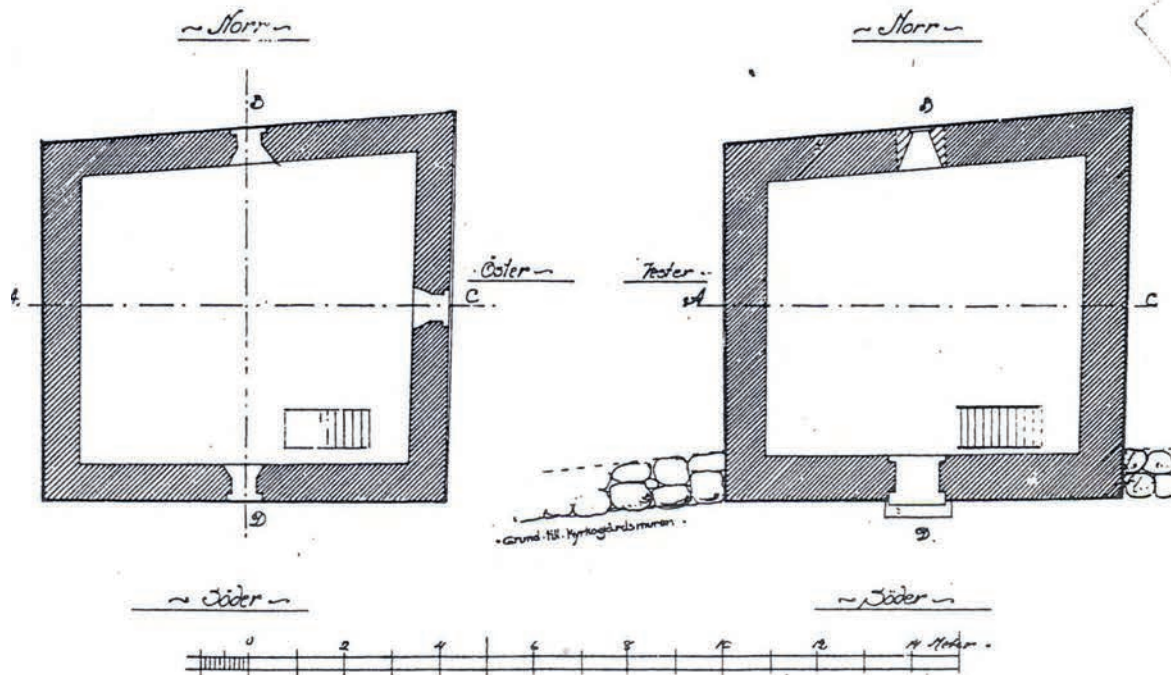
2. 201. 1907.

~ Sektion A-C ~

~ Sektion B-D ~

Figur 5. Uppmätning av förrådsboden/tiondeboden upprättad av Sigurd Curman i januari 1907, troligen i samband med att byggnaden skulle inkorporeras i den nya prästgården. Längst ned till höger syns hur grunden till den gamla kyrkogårdsmuren ansluter till byggnadens södra mur. Upplandsmuseets topografiska arkiv.

Tidigare undersökningar

Ett antal mindre undersökningar har gjorts inom kvarteret Oden. Angränsande till det aktuella området gjordes 2014 en schaktningsövervakning vid omläggning av den södra trappan mellan Ingmar Bergmans gata och kyrkan. Här påträffades 36 gravar i två olika nivåer. Gravarna daterades till 1400- och 1500-talet. Vid övervakningen påträffades även delar av en stödmur. (Fagerlund 2018).

År 2025 gjordes en schaktningsövervakning i samband med anläggandet av infrastruktur för laddstolpar söder om kyrkan. Övervakningen resulterade i tre begravingar, två barn nära kyrkans södra fasad och en helt nära prästgårdstomten. Troligen hör gravarna till det sista skedet av begravingar på platsen (Lucas 2026).

Syfte, metod och genomförande

Syftet med schaktningsövervakningen var att dokumentera de lämningar och kulturlager som arbetsföretaget skulle kunna beröra. Schaktgrävningen skedde med hjälp av grävmaskin, främst på södra sidan av prästgården. Schakt och arkeologiska objekt beskrevs, fotograferades och mättes in med GPRS med nätverks RTK (2 cm noggrannhet). Metalldetektor i form av pin-pointer användes på framkomna lager.

Efter avslutad schaktning återfylldes schakten i väntan på framtida plantering.

Figur 6. Pågående schaktning i prästgårdens trädgård. Foto mot norr, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Undersökningsresultat

Sammanlagt grävdes 15 schakt söder och väster om prästgården (se figur 7), de flesta av dem av

beskedlig storlek. Schakten grävdes till ett djup av mellan 0,3 och 0,7 meter.

Figur 7. Utsnitt ur topografiska webkartan, kompletterad med höjdkurvor som översiktligt visar var schakten grävdes. Skala 1:600.

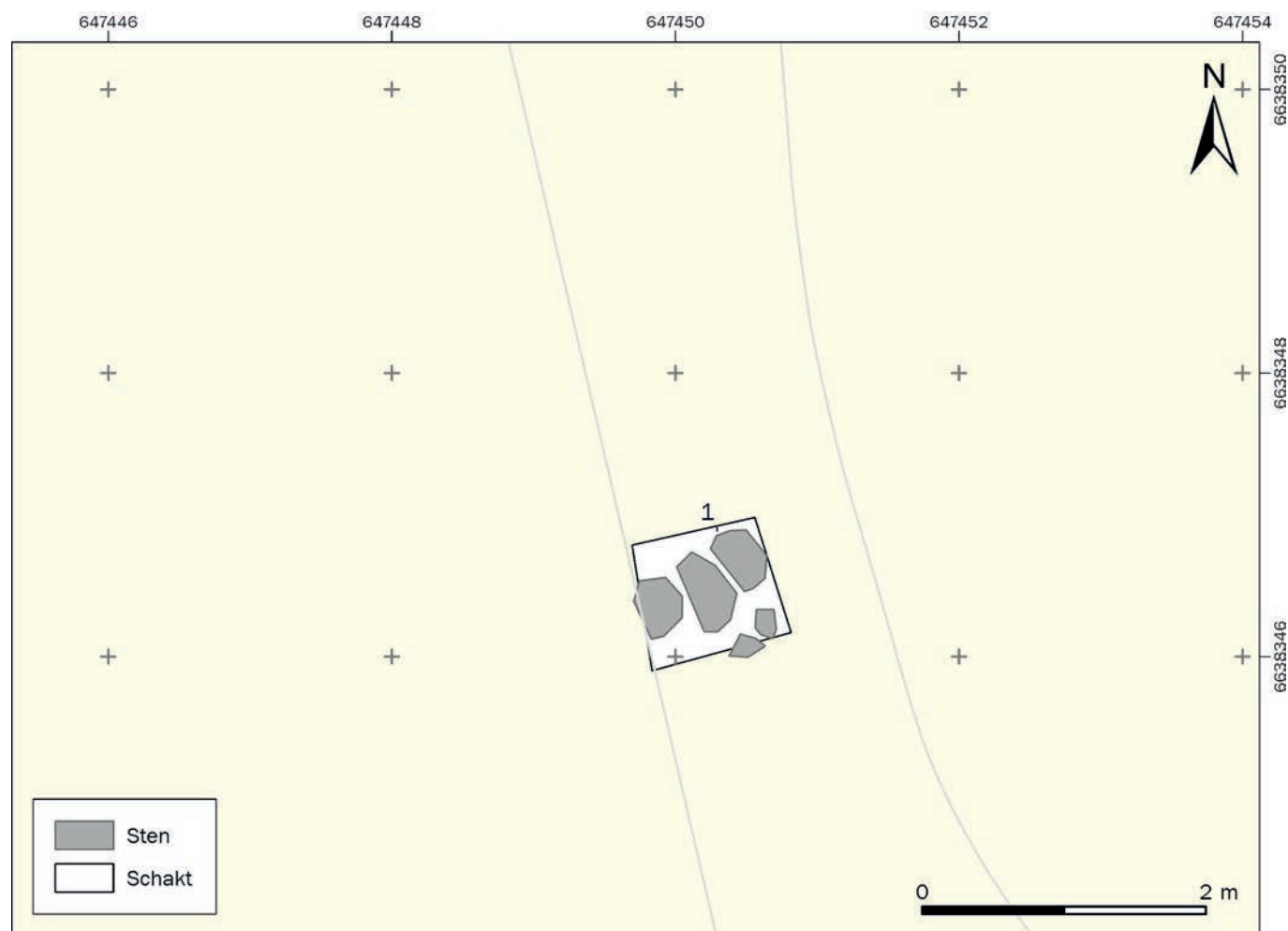
Schakt

Eftersom schakten generellt var relativt grunda nåddes naturlig markyta endast i en tredjedel av schakten (S3, S4, S6, S8, S14). I de flesta schakten bestod jordlagren av matjord med lite sten och tegel, utan att vare sig arkeologiska objekt eller åsgrus/lera påträffades. Samtliga schakt, utom två (S1 och S2) grävdes genom gräsmatta. I fyra av schakten (S1, S2, S4 och S5) fanns arkeologiska indikationer och dessa redovisas nedan. För schakt utan indikationer hänvisas till schaktlistan, Bilaga 1.

Schakt 1

Schaktet grävdes väster om prästgården, precis i gränsen mot Odinslund. Schaktet var placerat i ett buskage och grävdes för att ett träd skulle planteras där. Schaktet var cirka 1 × 0,9 meter stort och grävdes till ett maximalt djup av 0,5 meter. Under matjord framkom några större stenar (0,4–0,5 meter) som låg på rad i riktning ostnordost-väst-sydväst (se figur 8 och 9).

Stenarna (K3) har tolkats som resterna av grundmur till den försvunna bogårdsmuren.

Figur 8. Schakt 1 med stenrad. Skala 1:50.

Figur 9. Stenraden i schakt 1. Foto mot öster, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Schakt 2

Liksom schakt 1 låg detta schakt i buskaget öster om prästgården. Även här planerades trädplantering. Schaktet var cirka $2 \times 1,4$ meter stort och grävdes till ett maximalt djup av 0,7 meter. Även i detta schakt fanns några stora stenar (se figur 10). Dessa tycktes emellertid ha hamnat där sekundärt, alternativt rubbats ur läge av ett träd som stått där tidigare. Stenarna rubbades helt ur läge i samband med att en stor stubbe mitt i schaktet togs bort. De mättes därför inte in. Troligen hör även dessa stenar samman med bogårdsmuren.

Figur 10. Rubbade större stenar i schakt 2. Foto mot öster, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Schakt 4 och 5

Schakten grävdes söder om prästgården, i gräsmattan. Schakt 4 var cirka 1,5 × 1,1 meter stort och grävdes till ett djup av cirka 0,45 meter. Under grästorv och matjord fanns i större delen av schaktet åsgrus i schaktbotten, men mot öster fanns ett lager (K2), cirka 0,2 meter brett. Lagret var lerigt och innehöll tegel. Eventuellt rörde det sig om en nedgrävning men det kan också vara samma lager som i schakt 5.

Schakt 5 var 18,5 × 1 meter stort och grävdes till ett djup av 0,4 meter. Under grästorven fanns matjord med sten, tegel, djurben och buteljglas och därunder ställvis åsgrus. Mot den norra delen av schaktet fanns ett lager (K1), som var synligt över en cirka 2 meter lång sträcka (se figur 11 och 12). Lagret utgjordes av brända raseringsmassor med sten, tegel och kol, ca 0,3 m under markytan. Lagrets tjocklek är okänt, men det fortsatte 0,1 meter där önskad schaktbotten hade nåtts. Fynd i lagret av yngre rödgods indikerar en datering till 1750–1850.

Figur 11. Schakt 4 och 5 med lagren K1 och K2. Skala 1:150.

Figur 12. Lager K1 i schakt 5. Foto mot norr, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Fynd

Schaktningsövervakningen genererade inte några större mängder fynd. Från lagret K1 i schakt 5 fanns spik, buteljglas och anonyma yngre röd-godsskärvor som gallrades redan i fält. Två bitar keramik tillvaratogs och registrerades (figur 13). F1 var en fot av en kraftig trefotsgröta med rester

av ljusbrun glasyr. F2 var en mynningsbit till ett större kärl med invändig brun glasyr. Från schakt 1 tillvaratogs ett kopparmynt (figur 14). Det var 1/6 öre från Karl den XI regeringstid daterat till 1676. Myntet var mycket slitet med nästan oläslig prägling.

Figur 13. Keramik (F1 och F2) från K1 i schakt 5. Foto Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 14. Kopparmynt (F3) från schakt 1 med jämförande bättre bevarat mynt. Foto och bildbearbetning Valdemar Brobäck, Stiftelsen Upplandsmuseet.

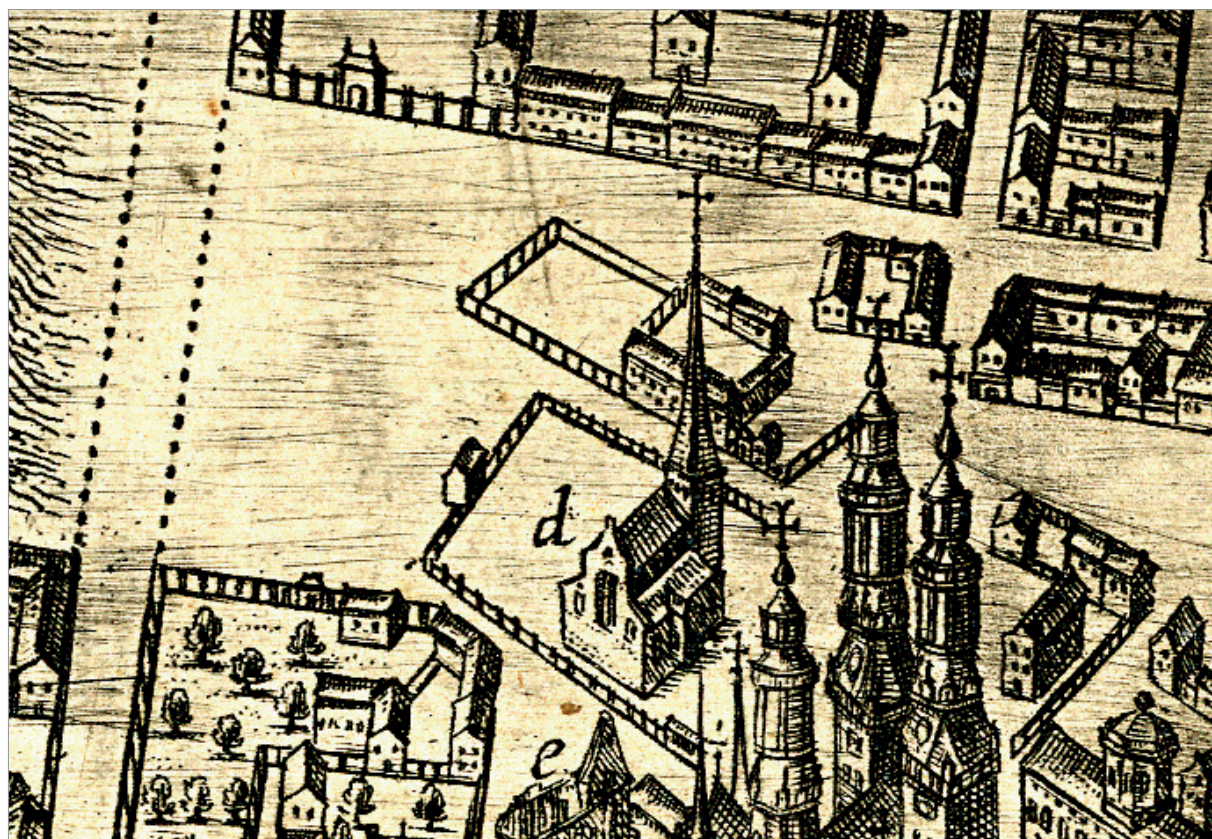
Tolkning

Schaktningsövervakningen i prästgårdens trädgård omfattade relativt små ytor och möjligheterna till tolkning av områdets tidigare användning var därför också begränsade.

I schakt 1 påträffades en stenrad som tolkas vara en del av grundläggningen till den nedtagna bogårdsmuren. Läget för stenarna stämmer väl in på beskrivningarna av hur muren anslöt till den medeltida förrådsbyggnadens södra vägg. De rubbades stenblocken i schakt 2 har också sannolikt ingått i bogårdsmuren och i så fall den västra muren.

I övrigt kunde det konstateras att det fanns bevarade kulturlager i trädgården. Eftersom flera av schakten inte grävdes ned till naturlig markyta går det inte att säga hur omfattande dessa är. K1 i schakt var ett raseringslager som daterats till tiden 1750–1850, baserat på keramik. Det är oklart om detta lager uppstått på plats, men det finns inga uppgifter om att någon byggnad stått på just den platsen. Lagret kan vara påfört från någon annan plats.

Den begränsade undersökningen har bidragit med att lokalisera den försvunna bogårdsmuren och har visat att lämningar helt klart finns kvar under marken i prästgårdens trädgård.

Figur 15. Utdrag ur huskarta upprättad av Padt Brügge, troligen 1682. Här tycks bogårdsmuren ansluta till förrådsboden norra sida. Huset ligger till vänster om bokstaven d.

Administrativa uppgifter

Uppdragsnummer Fornreg: 202600155

Plats: Fjärdingen 24:7, Helga trefaldighets prästgård, Uppsala kommun, Uppland.

Fornlämningsnummer: L1941:2293

Fornlämningstyp: Stadslager

Typ av undersökning: Schaktningsövervakning

Orsak till undersökning: Nyplantering

Företagare: Svenska kyrkan, Uppsala pastorat

Fältarbetsperiod: 20260420

Upplandsmuseets projektledare: Malin Lucas

Upplandsmuseets personal: Valdemar Brobäck

Upplandsmuseets diarienummer: 616-2025

Upplandsmuseets projektnummer: 80 069

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 7204-2025, 2025-12-19

Koordinat- och höjdsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: Tre fynd tillvaratogs varav samtliga gallrades. Förvaras i Upplandsmuseets magasin i väntan på fyndfördelning.

Referenser

Litteratur

Carlsson, Ronnie. 2010. Uppsala domkyrka II. Domkyrkan i Gamla Uppsala. Nuvarande domkyrkans omgivningar. Uppsala.

Fagerlund, Dan. 2018. Gravar vid Helga Trefaldighets kyrka i Uppsala. Upplandsmuseets rapport 2018:20. Uppsala.

Lucas, Malin. 2026. Begravningar vid Bondkyrkan i Uppsala. Upplandsmuseets rapporter 2026:13.

Bilagor

Bilaga 1. Schaktlista

Schaktnr	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	1,00	0,90	0,5	Schakt i buskage. Större stenar, 0,45 × 0,35 till 0,15 × 0,1 stora, påträffades i en rad, NÖ–SV riktning. Tolkas som bogårdsmur.
2	2,00	1,40	0,7	Schakt belagt i buskage, under en större stubbe. Påförda stenar som tolkas tillhöra bogårdsmuren, påträffades i schaktet.
3	1,50	1,10	0,4	I toppen grästorv och matjord med lite sten och tegel, 0,3 m, därunder fint åsgrus.
4	1,50	1,10	0,45	Grästorv och lerig matjord, 0,35 m, därunder åsgrus, utom i Ö. där ett ca 0,2 m brett lager lera med något tegel finns. Möjligen en nedgrävning, troligen samma som i schakt 5.
5	18,50	1,00	0,4	Grästorv och matjord med sten, tegel, djurben, buteljglas, ca 0,35 m, därunder ställvis åsgrus, särskilt i S. Mot N. ett lager (K1). Naturlig markytan ej nådd i hela schaktet
6	1,50	1,10	0,35	Grästorv och matjord med sten och tegel, ca 0,35 m, därunder åsgrus.
7	1,10	0,95	0,55	Grästorv 0,1, därunder mörkbrun lera med sten och tegel. Naturligt markyta ej nådd.
8	1,35	1,00	0,45	Grästorv och matjord ca 0,28 m, därunder glaciallera som ser naturlig ut.
9	1,40	1,15	0,4	Grästorv och lerig matjord med lite sten och tegel, ca 0,35 m, därunder samma. Naturlig markyta ej nådd.
10	1,30	1,15	0,35	Grästorv och lerig matjord med lite sten och tegel, ca 0,35 m, därunder samma. Naturlig markyta ej nådd.
11	1,40	1,10	0,3	Grästorv och lerig matjord med lite tegel och sten ca 0,30 m, därunder samma. Naturlig markyta ej nådd.
12	1,50	1,15	0,5	Schakt utan indikation. Spår av påförda massor. Matjord med inslag av tegel och enstaka djurben. Naturliga marknivån påträffades inte i schaktet botten.
13	1,45	1,00	0,55	Schakt utan indikation. Spår av påfyllnadsmassor. Matjord med inslag av siltig lera, tegel och djurben. Naturliga marknivån påträffades inte i schaktet botten.
14	1,50	1,10	0,6	Schakt utan indikation. Matjord blandat med tegel och siltig lera. I botten av schakt påträffades naturligt grus.grus.
15	1,60	1,05	0,60	Schakt utan indikation. Matjord, lera 0,35 m. under matjorden.

Bilaga 2. Kontextlista

Nr	Schakt	Typ	Storlek (m)	Beskrivning
1	5	Lager	2 × 1	Raseringslager. Bränd rasering med sten, tegel och kol, ca 0,3 m under markytan. Yngre rödgods daterar lagret till 1750–1850.
2	4	Lager	1 × 0,2	Möjligen samma lager som K1. Lera med tegel i Ö. kanten.
3	1	Mur		Tre större stenar i rad. Stenarna var runt 0,4 meter stora. Några mindre stenar, runt 0,15 m, fanns intill stenarna löpte i ÖNÖ-VSV. Tolkad som grundläggning till bogårdsmur.

Bilaga 3. Fyndlista

Fyndnr	Material	Sakord	Undertyp	Del	Antal	Vikt (g)	Kontext	Beskrivning	Gallrat
1	Keramik	Kärl	Gryta	Fot	1	100	K1	Fot till kraftig trefotsgryta med rester av ljusbrun glasyr.	x
2	Keramik	Kärl	Kruka	Mynning	1	49	K2	Mynning till större kruka med invändig brun glasyr.	x
3	Cu-leg	Mynt	1/6 öre		1	5	Schakt 1	Slitet, naggat mynt från 1673, Karl XI. Prägling nästan oläslig.	x